
Arhitektura, arhitekti in ideologija (Urbani izziv, št. 32/33: Orodja podobe, december 1997)

Author(s): Roberto ROCCO

Source: *Urbani Izziv*, Vol. 9, No. 1, Infrastruktura / Infrastructure (junij 1998), pp. 88-89

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180649>

Accessed: 24-02-2025 21:15 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

JSTOR

Roberto ROCCO

Arhitektura, arhitekti in ideologija

(Urbani izziv, št. 32/33:
Orodja podobe,
december 1997)

Poskus opredelitve ideologije

Brazilska filozofinja Marilena Chaui opredeljuje ideologijo kot nekaj, kar ni niti domišljajska predstava stvarnosti, ki podpira prevlado v družbi, osnovani na razrednem boju, niti namišljeno ponotranjenje zgodovinskih procesov, kjer bi ideje zasedle prostor resničnih družbenih dejavnikov.

Ideologija je posebna oblika sodobnih družbenih podob, s katerimi družbeni dejavniki predstavljajo družbeno, gospodarsko in politično predstavo o sebi. Teh podob ne smemo zamenjati z zablodami ali lažljivostjo. Predvsem gre za načine razvrščanja družbenih predstav in pravil, ki nas "učijo" delovati v družbi. To je koherenten in sistematičen sklop podob ali predstav, s pomočjo katerih lahko razlagamo ali upravičimo stvarnost. Na kratko, družbeno "podobo" nadomešča družbeno "udejanjenje".

Taka logična konstrukcija nastane iz zelo natančne opredelitve: t.i. "sovpadanja" med razpravo in stvarmi, ki jih ta razprava razlaga, tako da zabriše razliko med razmišljanjem, govorjenjem in udejanjanjem. Proizvod je logičen sistem, ki združuje mišljenje, stvarnost in jezik s ciljem prepoznavanja vseh družbenih dejavnikov v neki skupni podobi, tj. v podobi vladajočih razredov.

Povedano drugače, ideološka koherentnost ni proizvod, pridobljen navkljub pomanjkljivostim v razpravi, temveč prav zaradi teh pomanjkljivosti. Skratka, ideologija načrtno skriva (in ne razlaga) posamezne pomembne vidike stvarnosti, pri tem pa išče zase koherentnost, ki je nikakor ne bi mogla imeti, če bi vse pomanjkljivosti razložila. Tako ideologija prevzame podobo zunaj časovnosti, normativnosti in transcendece. Deluje "razumno" in presega paradokse in navzkrižja, ki jih skriva.

Chaui nadaljuje, da je osnovna ideološka operacija sestavljena iz ustvarjanja inverzije med stvarmi, ki imajo "pravico obstajati", in stvarmi, ki dejansko "so". Torej, s pravico in dejansko so notranje razdeljene in država kot taka je odraz te deljenosti. Ideološka operacija se izraža tako, da "s pravico" družba ni deljiva, medtem ko ideologija pravi, da je družba zares (in na žalost) razdeljena, in če so v družbi konflikti in nesreča, je razlog temu "nepravičnost", ki jo pripisuje "nepravičnim" posameznikom. Ideologija reducira "predpisano" razdeljenost družbe na empirični in moralni problem. Avtorica verjame, da ideologija ponuja družbi, osnovani na notranjih delitvah in navzkrižjih, podobo, ki je sposobna zavreči učinkovit obstoj družbenega boja, ki zavrača razdeljenost in navzkrižja. Ideologija družbo predstavlja kot "enako", "homogeno" in "harmonično" s pravico ter neenako, heterogeno in nasilno v resnici.

In končno, ideologija nasprotuje resničnemu znanju. Chaui opredeljuje "resnično znanje" kot napor, reflektivno negacijo, ki je "... osnovana na lastnih notranjih silah, spreminja nekaj, kar je zunanje, odporno in temačno", v znanje in izkušnjo. "Nekaj" je neznanje, hitra izkušnja, katere obiskurnost zahteva razjasnitev. Obiskurnost izkušnje ni nič drugega kot nujno neopredeljiv značaj le-te. "Znanje" ni nič drugega kot napor ob premagovanju te neopredeljivosti. Znanje nastopi le takrat, ko refleksija sprejme tvega-

nje neopredeljivosti, ki ga nosi v sebi. S ciljem učinkovitosti, ideologija mora opraviti nenavadno dejanje: zavreči neznanje, ki biva v izkušnji. Išče položaj, iz katerega lahko nevtralizira zgodovino, ukine razlike, skrije navzkrižja in razoroži poskuse dvoma. Ideologija tako spreminja vse ravni družbenega življenja na "bistva", postane dominantna in sčara nevarnost družbene in politične nejasnosti. Nejasnost pa je tista, ki dvomi v sedanost (kako razmišljati, kaj narediti). Ta vprašanja postanejo neuporabna v sistemu prejšnjih predstav in pravil, ki dokončno upravičijo ustaljeni red. Chaui pravi, da so "v ideologiji ideje zunajčasovne, vendar v službi trenutnega vladarja".

Arhitektura in ideologija

Ko razpravljamo o arhitekturi in vlogi arhitektov, kaj kmalu lahko zapademo v razmišljanje o arhitekturni dejavnosti, katere naloga je le iskanje "oblike" – razumljene kot estetski dosežek – ali še huje, kot oblike dejavnostne organizacijske sheme človekovega delovanja. Seveda sta oba vidika projektantske dejavnosti pomembna za opredelitev arhitektovega delokroga, vendar bistva dejavnosti ne razlagata. Soočeni z kompleksnostjo fenomena urbanosti, morajo arhitekti odgovarjati na veliko bolj zapletena vprašanja.

Če bi urbani prostor razumeli kot relacijski in zgodovinski prostor, moramo pozabiti na najbolj običajne koncepte urbane oblike, zasnovane na estetski, funkcijski ali le formalni analizi. Takrat lahko nastopamo v novi areni, npr. urbani formi, ki je proizvod družbenih konfliktov, proizvoda sistema specifične proizvodnje in potrošnje, oblike, nabite z afektivnimi in simbolnimi pomeni, ki nenehno nastaja in izginja skozi zgodovino.

Urbani prostor torej ni nevtralen, ne more biti predmet ravnila in svinčnika, ki delujeta kar tako.

Urbani prostor ne more biti razumljen ali razložen kot slika: popolnoma opredeljen in nepremičen. Urbani prizori so nedoločeni, v sebi skrivajo brezštevilne druge prizore in trenutke, ki se neustavljivo spreminjajo in zopet spreminjajo ter vsebujejo medsebojne odnose, ki ne dovoljujejo linearne analize. Le-te so last človeka. Projektiranju se tako odvzame nedvoumni politični značaj.

Prej opisani ideološki procesi so v korenu tehnokratsko-formalističnih pristopov, s katerimi večina arhitektov in urbanistov pristopa k mestu in urbanemu fenomenu. Tak pristop je del širšega okvira dejanj in razmišljanj za poenostavljanje mesta v preprosto obvladljivi objekt, kjer ni družbenih konfliktov in kjer so interesi vladajočega razreda praviloma zakriti v tehničnih odgovorih.

Takoj postane razvidno, da pri "reševanju" mestnih problemov z uporabo povsem formalnih posegov, brez vračanja k drugim disciplinam znanja ter brez udeležbe javnosti, arhitekti in urbanisti v resnici zavračajo mesto kot tako. Tako početje pomeni, da so meščanom odvzete možnosti vpliva na lasten prostor ter učenja v postopku.

Najpogosteje oblikovana misel iz ideoloških operacij proizvodnje urbanega prostora je, da "razvoju ni mogoče uiti" in je zaradi tega včasih treba žrtvovati posameznike. Ideja o nujnem razvoju, ki je celo zaželen (ne glede na vse), je del kompleksnega okvira misli, sorodne pozitivizmu in nazadnje načinom perpetuacije kapitalizma. "Razvoj" je navadno podoba, ki jo vladajoči razred uporablja, da bi opravičil svoja dejanja, ki jih sicer moralno ali etično ni mogoče zagovarjati. Ko arhitekti in urbanisti sprejmejo idejo "razvoja" ne glede na učinke v odnosih znotraj mesta, kažejo slabo razumevanje urbanih gospodarskih in političnih vprašanj.

Ena od posledic takega odnosa je neverjetna zagnanost, s katero arhitekti navadno sprejmejo ide-

je o prenovi ali rehabilitaciji "degradiranih" zgodovinskih urbanih središč ne glede na prihodnje družbene posledice. Pri večini takih dejanj gre za usmeritve mestnih uprav k "gentrifikaciji" posameznih mestnih predelov. "Estetski nadzor" v mestu tudi kaže na popolno odtujenost od gospodarske stvarnosti, kjer se zapletena vprašanja rešuje s povsem formalističnimi rešitvami, zopet ob zavračanju družbenih konfliktov znotraj mesta (z estetskim orkestriranjem ali tudi zavračanjem želja (sloga) posameznikov). Arhitektom so take ideje zanimive – vzore je mogoče najti v zgodovini arhitekture -, čeprav so bile operacije npr. Haussmannov Pariz ali Pombalova Lizbona, dejanja obsežnega družbenega "čiščenja" družbeno problematičnih območij v središčih omenjenih mest.

Zaključek

Pri iskanju trdnih osnov za projektantsko delo bi torej morali poznati precej drugih disciplin, kajti le tako lahko arhitekti in urbanisti raziskujejo, razumejo in ustvarjajo urbani fenomen.

Arhitekt je lahko v vrhu dejavnosti, povezanih z načrtovanjem urbanega prostora, le v neki nesvarni hierarhiji znanja. Doseči bi morali resnične horizontalne odnose do drugih disciplin ali znanosti: sociologije, ekonomije, geografije, filozofije idr. Te nikakor ne predstavljajo specialnih pomožnih vlog za "velikega arhitekta", prav nasprotno. Mikrospecializaciji se je treba izogibati. Udeležba javnosti je nujna, vendar nemogoča brez podpore voljne uprave.

Iskanje demokratizacije v arhitekturni dejavnosti bi moralo biti del širše strategije demokratizacije družbe; mogoče celo popolnoma drugačnega pristopa k urbanemu življenju.

Roberto Carlos Rocco de Campos Perreira, arhitekt, Univerza Sao Paolo, Brazilija

Ivan STANIČ

Ljubljana prebujena? Nakupovalni centri in urbana oprema

1. Uvod

Prvi pogoj, da bi mesto lahko delovalo kot aktiven dejavnik znotraj urbane regije, ki jo generira, je, da ima mesto vizijo razvoja, s katero soglaša prebivalstvo, kar zadeva npr. izboljšanje okolja in dostopnosti, izboljšanje in popestritev terciarnih uslug ter promocijo in upravljanje mesta. Tako vizijo lahko mesto uresniči le ob učinkoviti razdelitvi funkcij med nosilce upravljanja ter pravilni zastopanosti vseh segmentov javnosti v procesu odločanja. To so predvsem predstavniki poslovne skupnosti in predstavniki mestne uprave. Legitimnost okrepi tudi sodelovanje drugih interesnih in profesionalnih skupin, še najbolj pa slišnost glasu lokalnega prebivalstva.

Smisel razvoja v okviru gradnje mest, je spreminjanje rabe nekoga prostora (zemljišča), tako da je mogoče v njem proizvesti novo bivalno okolje ali izboljšati obstoječe. Nepomembno je, ali se kot 'razvojniki' pojavlja zasebni ali javni kapital – načela so enaka, kajti za oba velja, da je v postopku potrebno pridobiti zemljišča (osnovna surovina), zagotoviti gradbeni material, se povezati na infrastrukturalna omrežja, plačati delo, zagotoviti finančna sredstva in k sodelovanju pritegniti predvsem kakovostne strokovnjake. Uspeh razvoja se meri v finančnem, es-